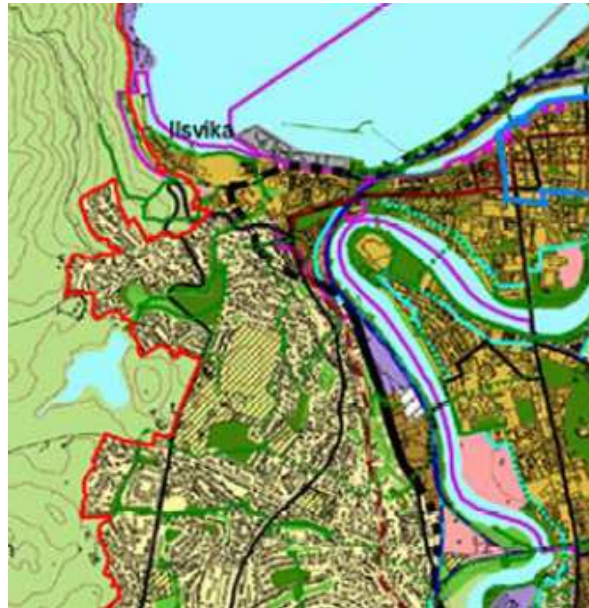

Metateoretiske forutsetninger for tverrfaglighet i bystudier og byplanlegging

Innlegg på campusseminar om tverrfaglighet ved Vestlandsforskning, 6. mars 2014

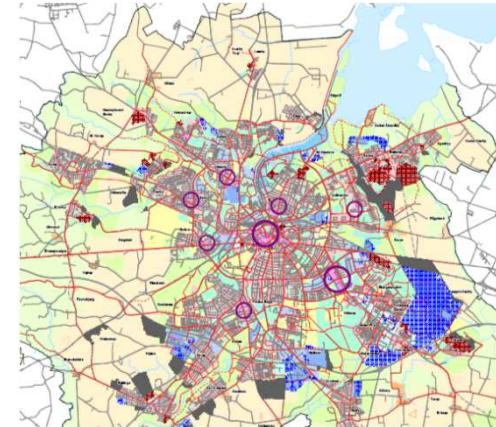
Petter Næss

Dr.Ing. og arkitekt

Professor i planlegging i byregioner,
UMB

Planlegging – et praksisbasert, designorientert fag

- Det som designes, er både **fysisk/tekniske løsninger**, **planleggingsprosesser** og virkemidler for å **gjennomføre** planene
- Typisk for de praksis- og designorienterte fagene er den sentrale rollen **normative teorier** spiller for utøvelsen av faget
- Slike normative teorier kombinerer noen verdier (eller mål) med noen antakelser om hvordan disse målene kan realiseres
- De normative teoriene handler om romlig/fysiske løsninger så vel som planleggingsprosesser

regjeringen.no | Regjeringen Stoltenberg II | Departementene | Tema A-Z | Nyheter/aktuelt | Help | Kontakt

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Søk hos Miljøverndepartementet
Søk på hele regjeringen.no

Dei/Tips | Utskrift | a a | Lytt til teksten

Du er her: [regjeringen.no](#) / [Miljøverndepartementet](#) / [Rådsmøter](#) / [Saksbehold](#) / T-5/92 Areal og transportplanlegging

Rundskriv, 20.08.1993
Nr.: T-5/93

Areal og transportplanlegging
Rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal og transportplanlegging

Ditt vedr. avgjørelse av 20. august 1993 i medhold av plan- og bygningsloven av 14. juli 1985, §17, første ledd.

1. Verksområde og hensikt
Retningslinjene skal legges til grunn for planlegging og utøvelse av myndighet etter plan- og bygningsloven i kommuner, fylkeskommuner og hos statlige myndigheter. Statlige myndigheter bør også bruke retningslinjene i sin avnagte forvaltningsvirksomhet innenfor de rammevilkårene som gjelder.

Formålet med retningslinjene er å oppnå en bedre samordning av arealplanlegging og transportplanlegging både i kommunene og på tvers av kommuner, sektorer og forvaltningsnivåer.

TEMA

- Planlegging
- Transport og kommunikasjon

KONTAKTINFORMASJON

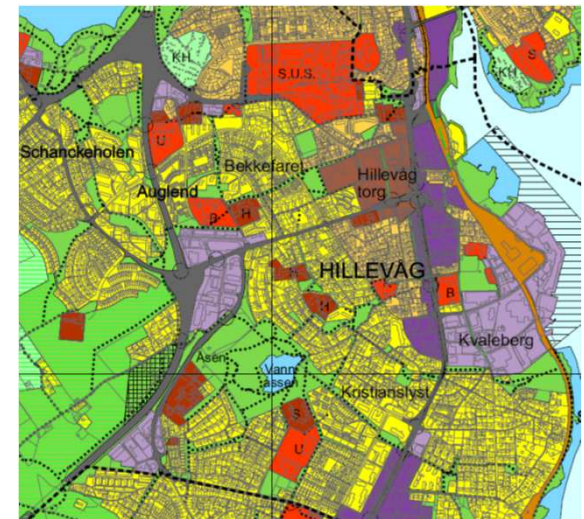
Aufdeling for regional etablering

Sjekk e-post: 22 24 99 00/02
Telefon: 22 24 27 99
Faks: 22 24 27 99

Adresse:
Miljøverndepartementet
P.B. 8013 Dep
0403 Oslo

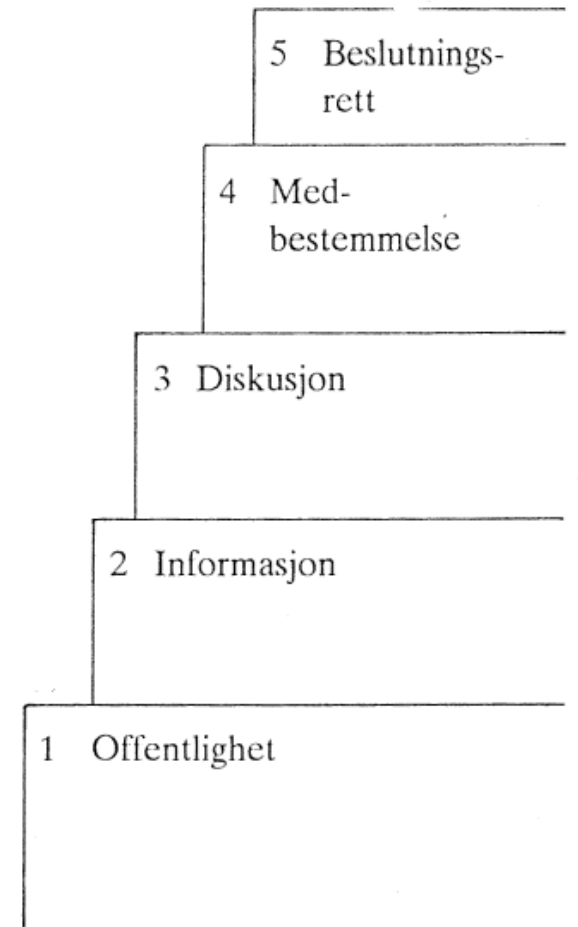
Arealbruks-, bebyggelses- og infrastrukturplaner er konkretiserte svar i en gitt kontekst på spørsmål som f. eks:

- Til hvilke arealbruksformål (funksjoner/aktiviteter) må det skaffes arealer?
- Hvor store og hva slags arealer trengs til de ulike arealbruksformålene?
- Hvordan bør ulike funksjoner/aktiviteter lokaliseres i forhold til hverandre?
- Hvordan bør de ulike funksjonene/aktivitetene forbindes med hverandre?
- Hvordan bør en utforme de fysiske omgivelsene som funksjonene/aktivitetene etableres i, for å ivareta både funksjonelle, estetiske, økonomiske, økologiske og trivselsmessige hensyn?
- Hvilke arealer bør beskyttes mot menneskelige inngrep?

Den måten en gitt **planprosess** foregår på, uttrykker hvordan man i praksis har valgt å ta stilling til bl.a. disse spørsmålene:

- Hvordan bør planleggingsprosessen organiseres?
- Hva er planleggenes rolle i forhold til beslutningstakerne?
- Hva slags faggrupper bør inngå og hvilken kunnskap bør planleggerne benytte seg av?
- Hvilke interessegrupper øver innflytelse på planleggingen, og kan denne innflytelsen gjøres mer demokratisk?
- Hvilke midler er til rådighet for å gjennomføre planene?

Naturvitenskap (biologi,
fysikk, geologi,
natugeografi osv.)

Kjerne-kunnskap:

**Konsekvenser av arealbruk
og utbygging**

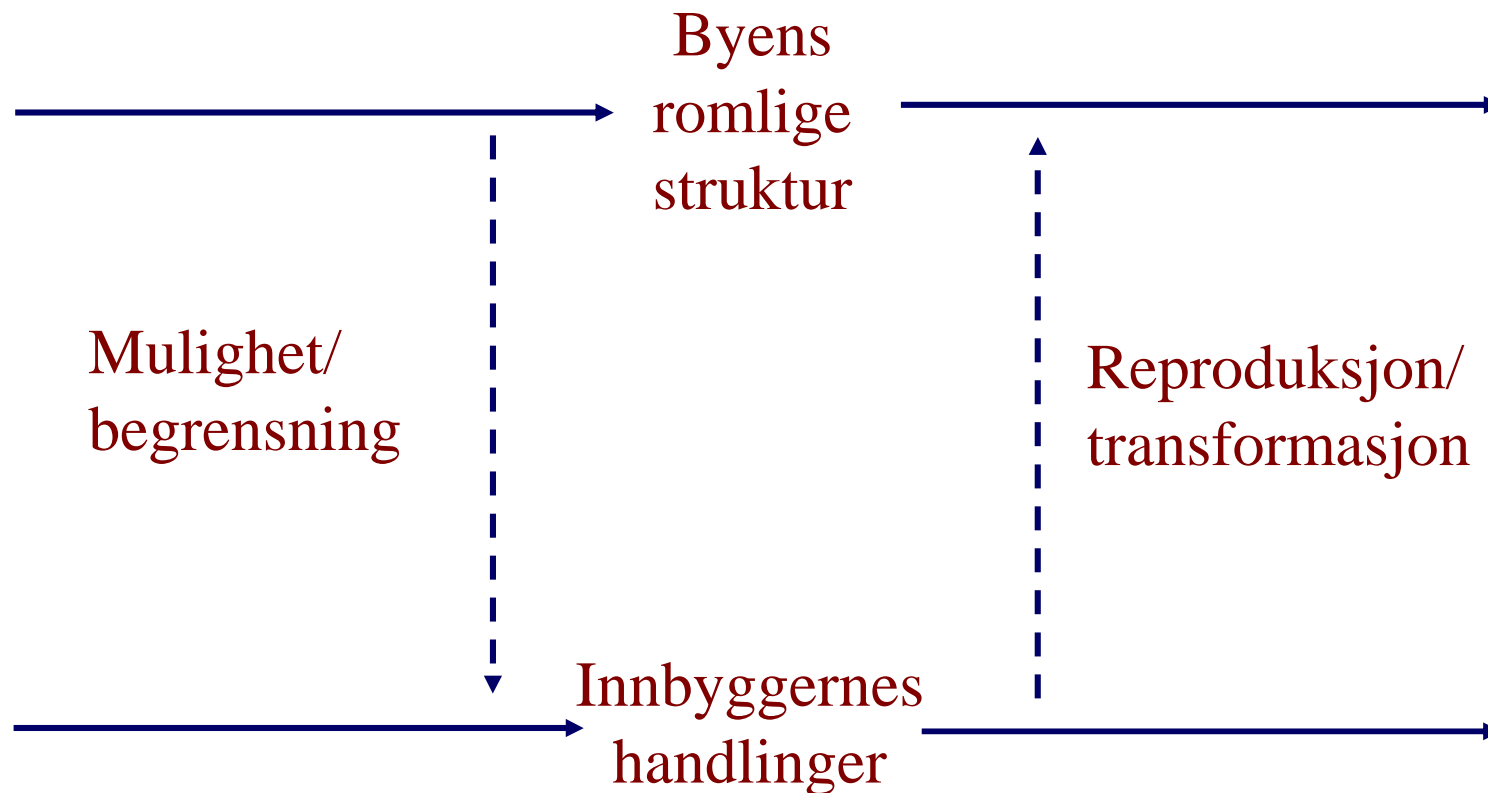
**Planleggingens rolle i
prosesser som former og
endrer de fysiske
omgivelsene**

**Planleggernes faglige
arbeidsmetoder**

Samfunns-
vitenskap
(sosiologi,
statsvitenskap,
samfunnsgeografi,
økonomi, jus
osv.)

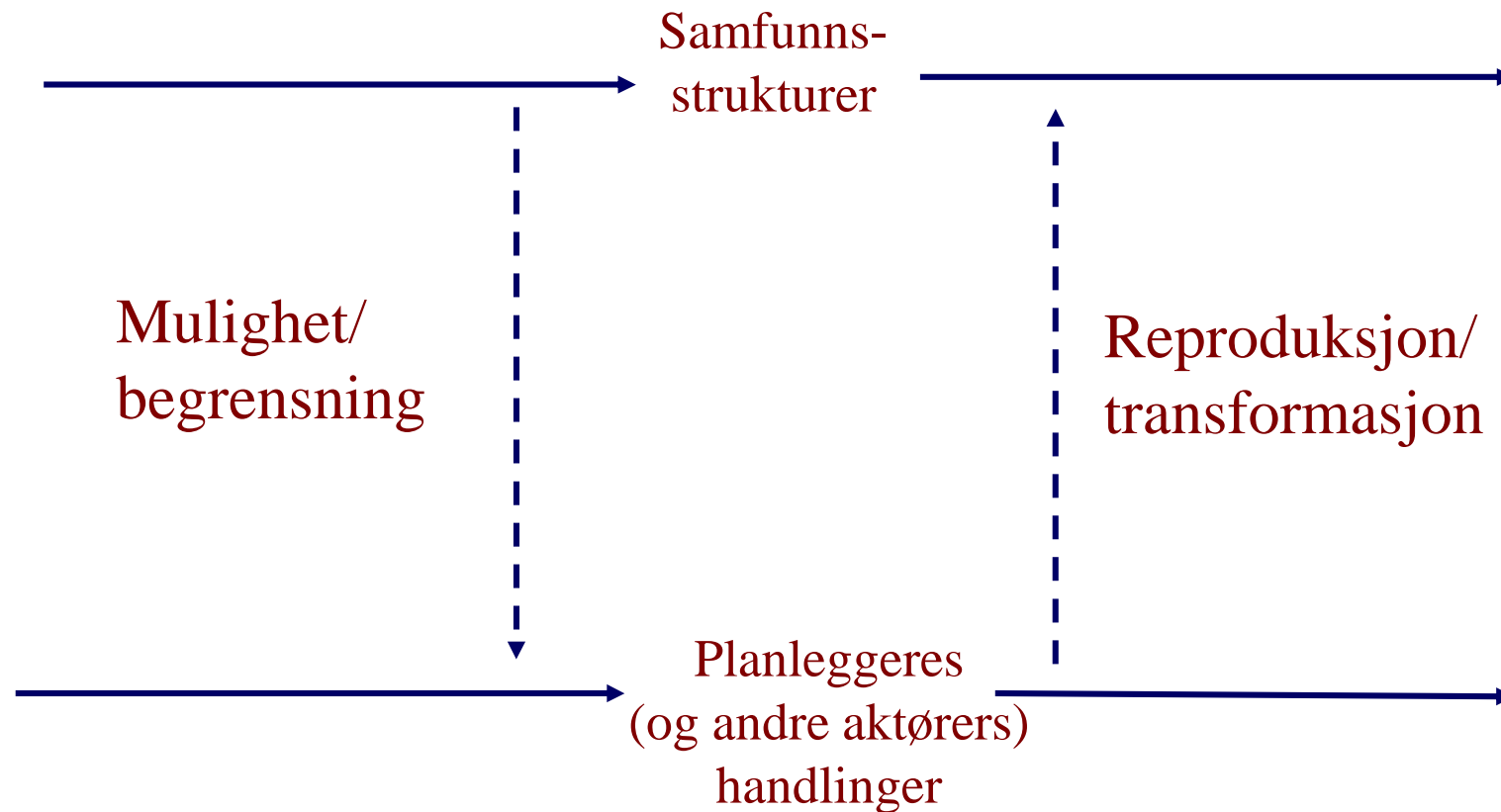
Humaniora
(historie, estetikk,
kulturvitenskap
osv.)

Aktører og romlige bystrukturer

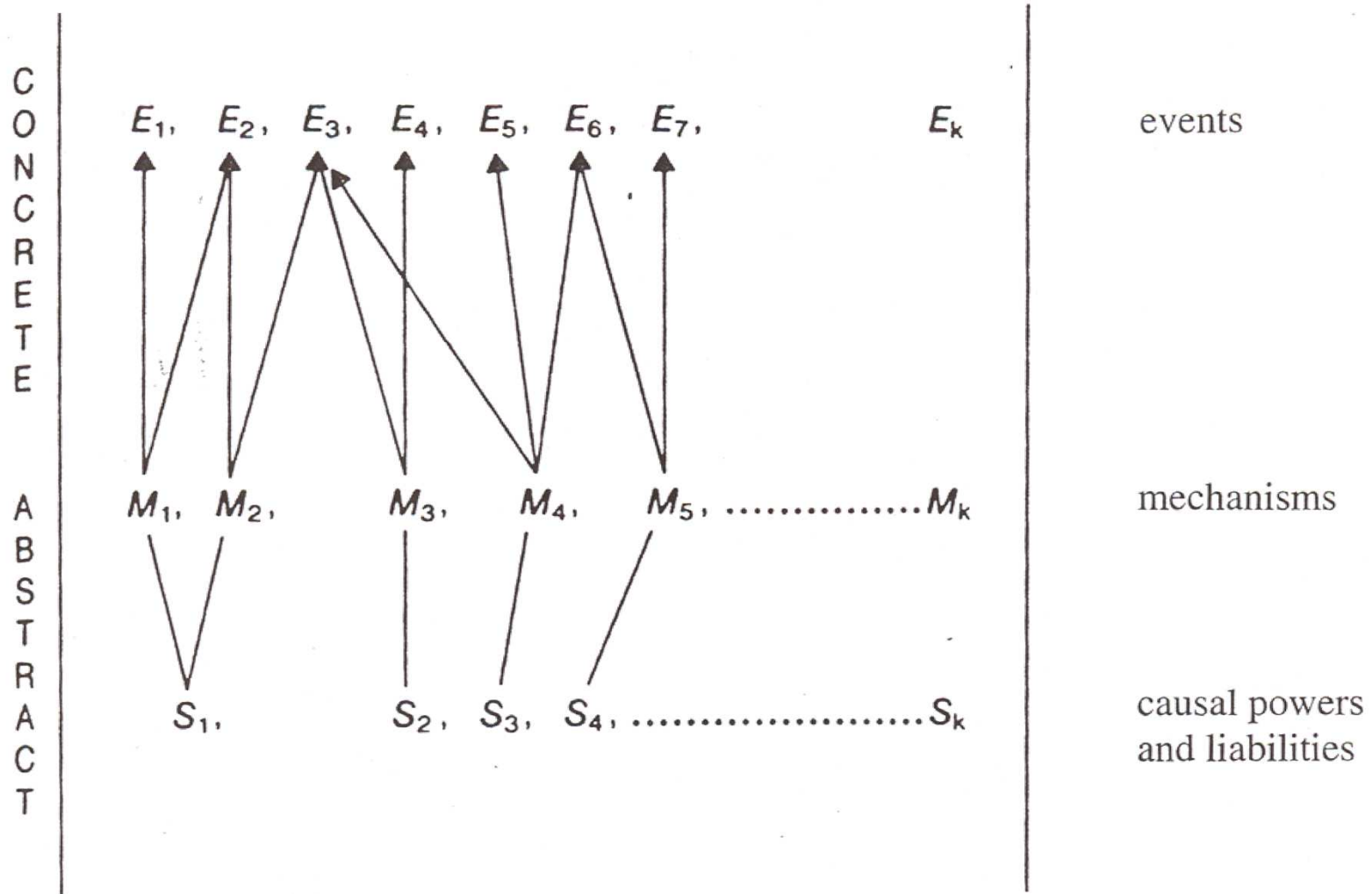

Innbyggernes handlinger omfatter «vanlige folks» handlinger så vel som handlingene til aktører med særskilte roller i byutviklingsprosessene, herunder planleggerne

Byutviklingsaktører og overordnede samfunnsstrukturer

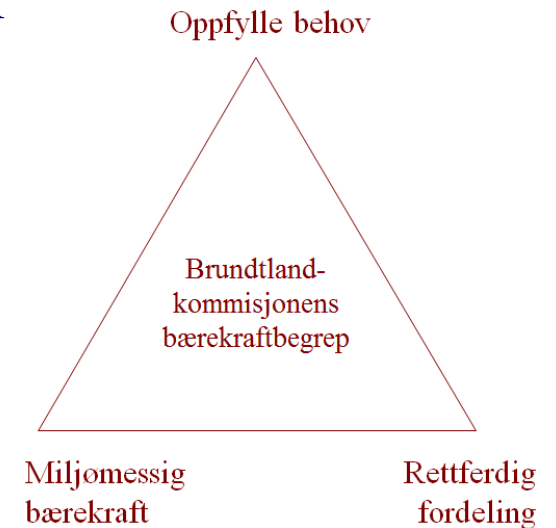
Multikausalitet

Based on Sayer (1992): Method in Social Science, p. 117

Hovedutfordringer for bærekraftig byutvikling i rike land som Norge

- Redusere byenes bidrag til klimaendring og tilpasse byene til de klimaendringene som likevel ikke kan unngås
- Begrense energiforbruket
- Redusere forurensningene
- Beskytte naturområder og landbruksressurser
- Begrense forbruket av miljøbelastende byggematerialer
- Dekke boligbehov og sikre god tilgjengelighet til arbeidsplasser, skoler, servicefunksjoner og fritidsaktiviteter
- Sørge for et trygt og sunt miljø for innbyggerne, med særlig oppmerksomhet mot de mest sårbare befolkningsgruppene

Bærekraftig byutvikling krever en tverrfaglig tilnærming

- Konsekvensene av byutvikling spenner over et bredt felt av ulike direkte og indirekte miljømessige, sosiale og økonomiske konsekvenser
- Konsekvensene opptrer i ulik geografisk skala, ofte i kombinasjon, og spenner fra klart lokale effekter (f. eks. støy) via virkninger som påvirker bærekraften både lokalt og på regionalt/internasjonalt nivå, til globale virkninger som f. eks. klimagassutslipp
- Vurdering av hvor bærekraftig byutviklingen er, krever en ikke-reduksjonistisk tilnærming, der perspektiver fra ulike fagfelt anerkjennes som bidrag som belyser ulike nivå eller aspekter av virkeligheten i stedet for å bli betraktet som gjensidig utelukkende
- Slik tverrfaglig integrasjon kan betraktes som en viktig del av den såkalte **institusjonelle** bærekraftdimensjonen (sammen med den nødvendige maktbasisen for å gjennomføre en slik politikk)

Hindringer for tverrfaglighet

- Maktkamp og konkurranse mellom ulike akademiske disipliner om status og bevilgninger
- Maktmekanismer som holder visse tema utenfor dagsordenen, siden en belysning av disse temaene kan true etablerte interesser
- Vitenskapsteoretiske paradigmer som avviser eller ignorerer visse kategorier forskningsspørsmål og kunnskap

Monofaglig tunnelsyn – en uheldig konsekvens av den utbredte insisteringen på at naturvitenskap og samfunnsvitenskap/humaniora er inkommensurable?

- Innenfor et **positivistisk** paradigme vil kunnskap som ikke er basert på observasjoner som lar seg kvantifisere og behandle matematisk, typisk bli sett på som mindre solid og kanskje bli avvist som rent subjektive meninger
- Radikal **sosialkonstruktivisme** vil på den andre siden typisk rette all oppmerksomheten mot de kulturelle prosessene som fører til at visse fenomener blir oppfattet på en bestemt måte. Fenomener som ikke er en del av diskursen oppfattes som ikke-eksisterende, og det fysiske miljøet forsvinner ut av syne

Kritisk realisme og tverrfaglig forskning

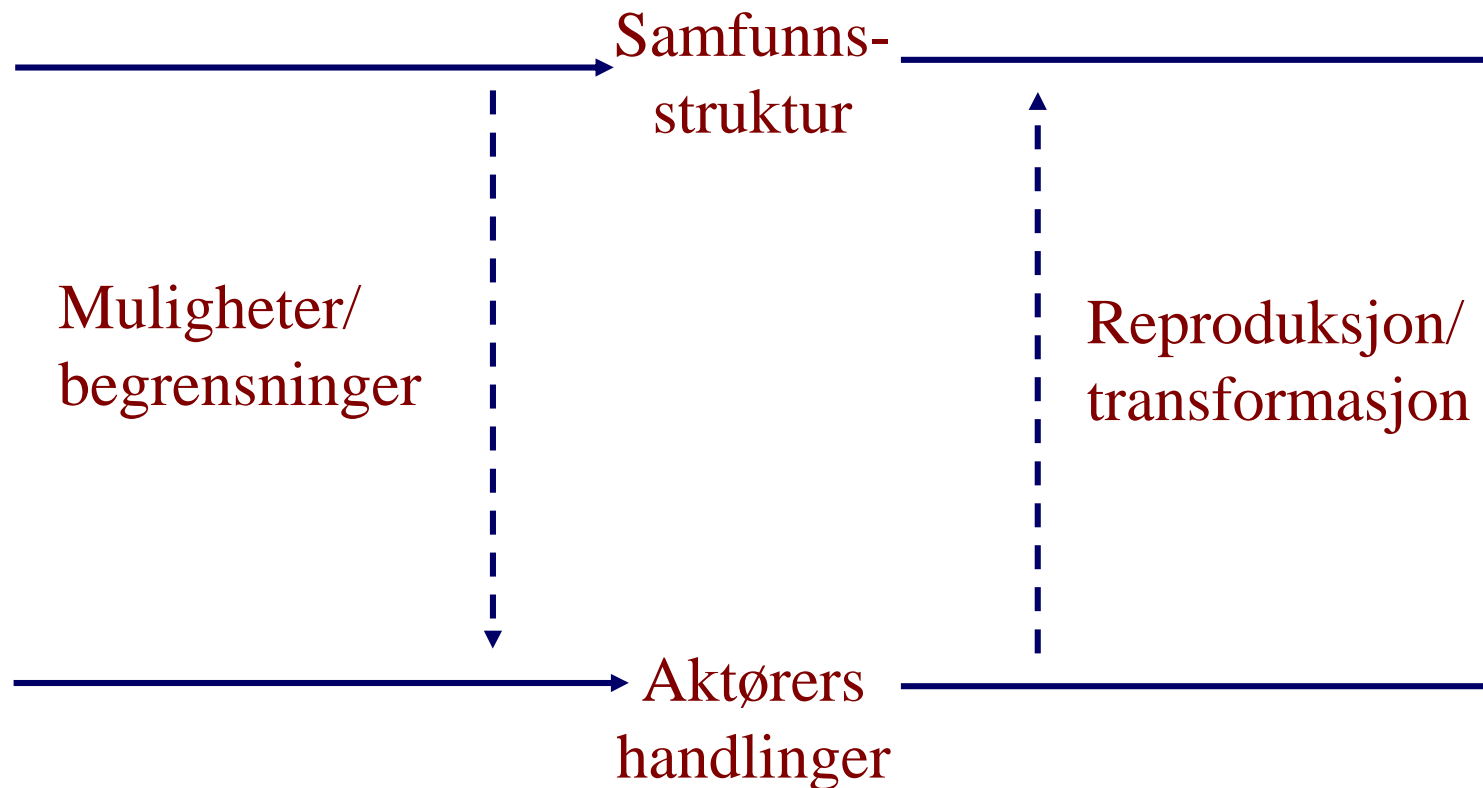
- Kritisk realisme er ontologisk mindre restriktiv enn andre meta-teoretiske retninger og er derfor **maksimalt inkluderende** mht. å undersøke årsakskrefter fra ulike lag (strata) av virkeligheten
- Kritisk realisme anser tverrfaglighet som **nødvendig** siden virkeligheten består av mer eller mindre åpne systemer der konkrete begivenheter er resultatene av samspillet av en rekke ulike årsaksmekanismer som typisk hører til ulike disipliners forskningsfelt
- Hvis man studerer empiriske fenomener gjennom «brillene» til en enkelt teori eller ett enkelt fag, risikerer man å **feilfortolke** hva som foregår!

Strukturer og aktører: Tre typer reduksjonisme som kritisk realisme står i opposisjon til

- «Sammenfletting **oppover**»: samfunnsstrukturer anses bare å reflektere de aggregerte preferansene blant instrumentelt rasjonelle aktører (nyklassisk økonomi, metodologisk individualisme)
- «Sammenfletting **nedover**»: alle menneskelige egenskaper og kapabiliteter bortsett fra dem som skyldes vår biologiske forfatning, anses å kunne utledes fra sosiokulturelle systemer (kapitallogisk tradisjon, visse typer diskursteori)
- «**Sentral** sammenfletting»: strukturer og aktører konstituerer hverandre gjensidig og kan ikke skilles fra hverandre (Giddens' strukturasjonsteori)

Transformasjonsmodellen for sammenhenger mellom samfunnsstruktur og aktørers handlinger.

Kilde: Bhaskar (1993): Dialectic: The Pulse of Freedom

Samfunnslivet betraktet ut fra en forståelse av menneskets natur som et **fire-plans** **samfunnsvesen**

Ifølge dialektisk kritisk realisme må enhver sosial begivenhet må forstås ut fra fire dialektisk gjensidig avhengige plan:

- [a] materielle transaksjoner med naturen,
- [b] sosial interaksjon mellom aktører,
- [c] samfunnsstrukturelle forhold, og
- [d] lagdelingen av aktørers (fysiske og mentale) personlige egenskaper.

Eksempler på nivåer/domener av virkeligheten som det er nødvendig å ta i betraktning for å forstå hvordan byer fungerer og hvor bærekraftige de er:

- Diskurser og kulturelle verdier
- Samfunnsstrukturer/institusjoner
- Enkeltmennesker
- De bygde omgivelsene
- Naturen/økologiske forhold

Forklarende kritikk og rasjonell basis for normativitet

- Kritisk realismes **emansipatoriske** aspekter og en oppfatning av **verdier som noe som kan diskuteres rasjonelt** går godt sammen med viktige normative strømninger innenfor dagens byplandiskurs
- Mange av de normene som sosial praksis og individuell atferd støtter seg på, bygger på noen stilltiende normative og deskriptive premisser. Av og til er de deskriptive premissene falske, og de praksisrelaterte normene burde da endres så de stemmer med mer grunnleggende verdier. Kritisk realisme tilbyr her **forklarende kritikk** som en viktig angrepsmåte
- Kritisk realisme kan dermed brukes som plattform for arbeid med å klargjøre grunnlaget for normative teorier som f. eks. «rettferdige byer» og «bærekraftig byutvikling»

Monofaglig innadvendthet– et undervurdert politisk spørsmål?

- Dagens utbredte monofaglige innadvendthet er fordelaktig for den dominerende nyliberale diskursen, ettersom den legitimerer å ikke inkorporere kunnskap fra andre vitenskaper i nyklassisk økonomi
- Uten at det var generell aksept for «autistiske» disipliner, ville nyklassisk økonomi neppe kunne slippe unna med sine uholdbare forutsetninger, f. eks. om at det er mulig å kombinere økonomisk vekst i uoverskuelig tid framover med miljømessig bærekraft gjennom «frakopling» av vekst fra miljøødeleggelser
- Denne forutsetningen fungerer i dag som et viktig forsvarsverk mot utvikling av mer radikale strategier for bærekraftig utvikling